

## בידלשטיין- עקרונות מדיניים במשנת הרמב"ם.

### **מבוא:**

העריכה של ספרו של הרמב"ם ודעותיו משקפות את דעותיו האישיות, אך למרות זאת הוא נצמד למקורות התלמודיים. הארגון המדויק והסידור המסוים של החומר מעיד על חשיבתו העצמאית של הרמב"ם. למרות זאת ההלכות שהוא פסק היו לפי המסורת ההלכתית שהונחלה לו. הרמב"ם דגל באחידות משפטית וקונספצואלית בפרשנות התלמוד וקביעת הלכה, ואמר שההלכה התלמודית מכירה ברעיונות כלליים משפטיים מסוימים וניתן ליישם את הכללים הללו בכלים חדשים. אך כנראה שהרמב"ם לא ייחס את האחידות והסמכות הזו לכל ההיגדים התלמודיים.

במשנה תורה: תכלית חיי האדם היא אמונית- אינדיבינדואליסטית, אך הכללים ההלכתיים מספקים את הכלים הציבוריים למימוש היעד הזה. הרמב"ם היה במיוחד מעוניין בארגון המוסדי של סמכות ולכן הקדיש יחידה שלמה להלכות מלכים ואף דיבר על הנושא גם במקומות רבים אחרים.

לכן בנושא של הגאולה הרמב"ם רואה את החזון המשיחי כדחף חברתי אידיאלי בישראל שדרכו המודל ההלכתי מגיע לשלמותו. המערכת המדינית אחראית בראש ובראשונה להצלחה הדתית-רוחנית של האומה. יכול להיות שהוא לקח את הראיה הזו מהאסלאם, בתקופה שבה הוא חי ופעל. האסלאם והיהדות בנושאים הללו לעיתים דומים מאוד ואין ספק שהוא הושפע מהגאונים ומהפילוסופים מסביבו כאחד.

### **פרק ראשון: המלכות כנורמה.**

#### **מצוות מינוי מלך.**

המצווה למנות מלך מנויה אצל רשימת המצוות של הרמב"ם. כך הוא מסכם את הדיון הארוך בנושא בתלמוד. דעה זו נתקבלה ע"י רבים מחכמי ימי הביניים אך לא כולם- דוגמאת הרב סעדיה גאון והאבן עזרא. לדעת ר' שמואל בן עלי, גאון בגדד, אין צורך כיום במלכים אלא רק בהדרכה רוחנית- ראשי הישיבות והגאונים על פני ראשי הגולה שבעיניו החליפו את המלכות. הוא טען שמלך היא בחירה ואין ציווי על כך. אחרים טענו שיש מצווה למנות מלך רק בזמן מלחמת שעה. שאר הזמן- אלוקים יעזור. הרמב"ם לעומתם, סבר שמינוי המלך היא חובה ותפקיד מדיני-ציבורי מלא, גם בניהול מלחמה. הרמב"ם עמד לצד ראשי הגולה בויכוחם עם גאוני בבל.

#### **מינוי מלך- מצוות הציבוריות היהודיות.**

הרמב"ם מסתמך על הברייתא שיש 3 מצוות שנתצטוו בני"י בכניסתם לארץ: מינוי מלך, הכרתת עמלק ובנית בית הבחירה, וכמובן על "שום תשים לך מלך." הרמב"ם לא מונה את שלשת המצוות הללו כמצוות הכרחיות משום שהם חובה לציבור ולא ליחיד. מצוות הציבור חייבת להיבצע ע"י ציבור שלם ולא פרט. ישנה זיקה חזקה בין העם היהודי הספציפי למסגרת המדינית הזו. שלשת המצוות הללו אינם אפשריות ללא אחיזה טריטוריאלית ומדינית בארץ.

המלכות היא אינסטרומנטלית לבדה ולא מטרה בפני עצמה. כריתת זכר עמלק (סמל לביעור הרשע) ובניית הבית (סמל להתעלות רוחנית) תלויים במלכות- אלו חלק מהמטרות של המלוכה.

סיפור המלכת שאול.

בסיפור המלכת שאול ה' מתאר את המלוכה כמאסה בו. הרמב"ם מתמודד עם זה: ה' כעס, כי למרות שרצו לקיים את מצוותו, הם מאסו בשמואל הנביא- נציג ה'. בכך הרמב"ם משתמש בדעת ר' נהוראי (ובניסוחו- "התרעומת") כדי לבסס עוד את התפיסה שלו ולהראות שאין לה מתנגדים. הרמב"ם אומר שהמבקשים מלך שאלו לדבר הנכון אך לא בצורה/זמן הנכון- הם תיארו את תפקיד המלך המושלם: כזה ששופט ולוחם את מלחמתם.

מלכות בית דוד ומלכות ישראל.

מלכות בית דוד היא החביבה על הרמב"ם אך הוא עדיין גורס כמו חז"ל ש"כל ישראל ראויים למלכות." ההבדל בין מלכות בית דוד למלכות ישראל היא לא בליגיטימיות אלא בנצחיות המשפחתית. על בית דוד נאמר "כסאך יהיה נכון עד עולם" ו"נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד." אך למלכות ישראל (ירבעם) נאמר "אך לא כל הימים." חז"ל גם מכירים בלגיטימיות של מלכות ישראל ורבים מהם אף ראו אותם כשווים. כתוצאה, מלך ישראל מחוייב בכל המגבלות והחובות של המלך המקראי- חוקת הלכות המלכים נוהגת בו. מבחינת הרמב"ם מה שחשוב הוא להקים משטר מלוכני, ולא דוקא של שלשלת בית דוד. לדוגמא, הוא תמך מאוד במלכות בית חשמונאי.

"כתר מלכות זכה בו דוד."

משנה תורה: הרמב"ם לא מערער בחשיבות וביחודיות של מלכות בית דוד, אך מבחינה פרקטית הוא לא עורך הבדלה משמעותית בין שני המלוכות. לדידו בית דוד זוכה ל 2 יתרונות: א. המשך מלכותו לעולם (במלכות ישראל מלכות הבן היא בגין ירושה בלבד ולא בגין שלשלת). ב. הבטחת המשך המלכות היא קונקרטיית ולא רק זכות הלכתית שיכול שלא תתגשם. אבל הם לא המלכים הבלעדיים של ישראל. ההבדל מתבטא במשיחה- מלך דוד נמשך בשמן המשחה, ומלך ישראל נמשך בשמן אפרסמון.

מלך אחד ומלכים רבים.

האחדות הפוליטית תחת מלך אחד אינה הכרחית בעיני הרמב"ם לקיום של משטר מלוכני. כמה "נשיאים" (התואר למלך) יכולים להביא שעירים. המו"מ לגבי מעמדו של רבי יהודה הנשיא (שהרמב"ם העריץ אותו) הוביל את הרמב"ם להגדיר את הנשיא כ"מלך שאין עליו רשות אדם מישראל". במשנה כתוב "שאין על גביו אלא אלהיו." הכוונה של הרמב"ם- מלך על ישראל עדיין יהא מלך גם אם הוא משעובד לגויים. עיקר מלכותו בשלטון על אחיו. תפיסה זו משקפת את יחס ההנהגה היהודית לשלטון הרומאי. אך זה עד המלך המשיחי העתידי שיחזיר את מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה- שבו היהודים הנהיגו את עצמם.

“אין מלך... אלא מזרע דוד”: ספר המצוות.

בכתביו האחרים ממשנה תורה, היחס של הרמב"ם לבית דוד הוא שונה. "אין מלך למי שמאמין בתורת משה רבינו אלא מזרע דוד." וכל מי שלא מזרע דוד, לעניין המלכות הוא נכרי- כמו מי שאינו כהן אך משרת בקודש. לפיכך, מלכות ישראל היא מעין הוראת שעה שנעוצה באקט הנבואי. אך למרות שהיה אסור לכוון את ממלכת חשמונאי, עדיין יש הכרה במעמדה כמלוכה.

קביעה זו של הרמב"ם חוזרת בכתביו האחרים אך לא מופיעה במשנה תורה. התיאור לעיל נראה תיאור תיאורטי שמותאם לימות המשיח אך לא למציאות שהרמב"ם חי בה (שבה היו נשיאים וראשי גולה לא מזרע בית דוד, והרמב"ם כן הכיר בלגיטימיות שלהם). אך גם במשנה תורה יש הבדל בין המלכים - רק בית דוד נמשחים בשמן המשחה, מה שמבדיל את מעמדם כמשיחי וסקראלי.

בכתב יד, הרמב"ם הוסיף על הבדל המשיחה, עוד 2 הבדלים: רק מלך דוד יכול להתמנות על ירושלים- ירושלים היא עיר דוד. ולכן גם לא מושחים את מלכי ישראל בירושלים.